

ПРОСВЕТНА И БИБЛИОТЕЧНА ДЕЙНОСТ

Както вече стана дума по-горе, пренебрегваната до 9.IX.44г библиотечна и просветна дейност след тази дата постепенно набира сила и се превръща в приоритетна за читалището. През 1945г са направени първите стъпки в тази насока - доставени са наведнъж 281 тома книги с което фонда нараства на 2087 тома. Това е най-голямата доставка на книги от основаването на читалището. Постепенно започва да се увеличава и броят на читателите. До 1949г библиотечният фонд достига 3460 тома. Възстановява се традицията за изнасяне на сказки пред гражданството, като и количеството им е по-голямо от преди и темите са по-различни. През 1950г например са изнесени 11 сказки - 10 от местни лектори и една от лектор от националната лекторска група. Темите са предимно политически: "Светската култура - гаранция за социалистическото изграждане на нашата страна", "съветското кино в борбата за мир", "Октомврийската революция", но има и други - "Скарлатината и борбата с нея". Организиран са и обсъждания на четири филма. Трябва да се отбележи, че тая форма на културна просвета била дълбоко чужда на исперници. Не ~~хажих~~^{са} много наясно с нея и провиждащите я читалищни дейци. Докладът върху филма ~~си~~ е четен преди проекцията, а след нея зрителите бързат да напуснат салона. Все пак макар и формално са обсъдени филмите "Среца на Елба", "Първи май", "Партиен билет" и "Гобсек". Вече се спомена в предишния раздел за мизерното състояние на библиотеката през тези първи години - в непригодно помещение, без удобства за читателите и хранилище за книгите. Но това време има един щатен библиотекар, а от настоятелството за библиотеката отговаря Сийка Йорданова. 1951 година може да се нарече "година на голямата чистка" за библиотеката. Изхвърлени са 520 тома изпокъсани и "неподходящи" книги, а са закупени 658 и с това общият им брой става

3588 тома. Читателите по това време са 650 души, предимно ученици. Обсъждането на филми продължава и през 1951г долу-горе със същия ефект. Исперихци така и не свикват с подобен род прояви. Вяло и формално са обсъдени "Великото сияние", "ал. Попов", "Донецки миньори" и др. Към лекционната пропаганда отношението е малко по-различно. Сказките се посещават добре, през годината са изнесени 26, от които осем от Националната лекторска група и 18 от местни хора. Темите са отново пре димно политически - "Войната в Корея", "Борба ата за мир", "Международното положение" и др. Гостува и известния поп Константин Русinov/Червеният поп/ с лекция за Септемврийското въстание. Тематичната насоченост на лекционната пропаганда се запазва и през следващата 1952г. Показателни са темите - "Трудът на др. Сталин", "Икономическите проблеми на социализма в СССР", "Икономическите постижения на нашия народ" и все от този род. Напълно са изоставени общообразователните лекции. Що се отнася до обсъждането на филми, то тук организаторите с чест излизат от положението, като започват да ги правят пред ученическа аудитория. Обсъждат се предимно съветски филми - "Кубански казаци", "Тимур и неговата команда" и др. С учениците нещата потръгват значително по-добре. Насърчена от успеха библиотеката започва да провежда обсъждания на книги и то също с ученици. С учениците от турското училище е обсъдена поемата "Зоя" от Назъм Хикмет, с литературния кръжок в гимназията - "Село Борово", а с пионерите - "Митко Палаузов". През 1952г библиотеката се настанява в освободените от ДСК читалищни помещения. Те са достатъчно просторни за разполагането на читалнята за възрастни и библиотека за ^{за} деца, но детска читалня не остава място. В читалнята се доставят 19 български и 11 съветски списания и 15 вестника, от к

които един турски. Поради многото читатели книгите бързо се изнасят и библиотечният фонд намалява, затова читалището и през тази година отделя значителни суми за закупуване на нови книги.

През всичките години след 9. IX. нагледната агитация пресъхва в планове и отчетите на читалището. Правят се ктоски и стеновестници по повод на всички официални празници. 1954г е начало на участието на читалищните дейци в септбени, катвенни и други селскостопански кампании с "агитки". Така цяло лято членовете на литературния кръжок и към читалището обикалят селата на околията с "говоряк "Стършел". Изгражда се и лекторска група към читалището. За пръв път именно през 1954г се възвраща традицията на беседите за обща просвета и култура. Такава са проведени седем, предимно на медицински теми, което ако се има предвид културното ниво на част от населението, са много навременни. Макар, че киното от 1952г не е притежание на читалището, то продължава да организира обсъждания на филми, които протичат малко по-добре от предишни години. Библиотеката видимо се "замогва", фондът и брой вече 3937 тома, въпреки бързото амортизиране на книгите. Има регистрирани 780 читатели. Е, заланувано е да са 1500, но като се има предвид броя на населението и културното му ниво тогава и 780 са доста хора.

С успех се ползва читалнята, особено откритата през лятото в градската градина лятва читалня. Съставът на читателите в библиотеката и читалнята обаче не удовлетворява настоятелството. И има замък. В края на 1955г от 910 души читатели само 46 са работници и 24 кооператори. Останалите са ученици и един също малък брой служители. Това не отчайва библиотечните служители-вече двама на брой. Те работят упорито с този контингент читатели който имат. Фондът достига 5457 тома. Подготвена е среща с писателите Боян Болгар, Павел Спасов, димитър Гундев

Петър Стъпов и Димитър Сзидов, за която обществеността и особено учениците се подготвят с усилено четене на произведенията им. Опитът с лятната читалня от предишното лято се разширява, като се откриват още две подвижни читални в пионерските лагери, освен традиционната вече в парка. Лекторската група вече се състои от 12 лектори, занесли 17 лекции, от които 12 на медицинска тема-те се посрещат най-добре и от слушателите. След назначаването на Стоян Янков за щатен читален секретар работата на библиотеката видимо се подобрява. Преди всяко нещо 1956г библиотечният фонд се увеличава с повече от 1200 тома и достига 6783 тома от които 1845-детска литература. За пръв път читателите на библиотеката надхвърлят 1000 души-но точно те са 1085, от които 789 ученици. Читалнята е добре снабдена с български и съветски весници и списания-съотв. 26 и 14 издания. Голямата популярност на лятната читалня в парка навежда читалищните дейци на мисълта да се построи сграда за тази лятна читалня в парка. Тя е започната, но остава недовършена, поради липса на средства. На ниво е и лекционната пропаганда. Изнесени са 27 лекции от които 3 на политически теми, 5 на стопански теми осем здравни и др. Съвместно със създадения през годината исторически кръжок ^{ср. 6 м. 1956} е проведена вечер на етнографията. Кръжокът е създаден през април 1956г, като в него влизат както и стари членове на бившето археологическо дружество "Хан Омуртаг" така и млади ентузиастични ученици от гимназията. Кръжокът има за цел да проучва историята, етнографията и археологията на Лудогорието и да събира спомени, етнографски данни и съчинения в които става дума за Исперих и околността. По случай първата в България седмица на музеите и културните паметници е уредена малка музейна сбирка, която бързо събира експонати. Освен вече споменатата вечер на етно-

графията на която били демонстрирани различни носии и обичаи била проведена и вечер на историята и археологията, за която за съжаление нямаме данни как е протекла. Особена заслуга за уреждането на музея и дейността на кръжока има ^{Алчурит} учителят Тодор Д. Тодоров. През следващата година работата на кръжока продължава, макар че през август Тодор Тодоров напуска, като предава целият фонд на музейната сбирка и работата на кръжока на Борис Илиев, който го ръководи до 1959 година.

Най-активна и плодотворна от 50-те години е 1958, особено за библиотечната работа и лекционната пропаганда. По това време библиотекарка е Иванка Костова, а за лекционната пропаганда отговаря секретаря Стоян Янков. След големите покупки на книги през 1957 и 58г фондът на библиотеката достига до 9137 тома, а броят на читателите - 1135 души. Читалнята за възрастни работи много добре, заработва и читалнята за деца. Освен лятната читалня в градината се откриват две подвижни библиотеки и е на постоянна към хотела. Събитие става гостуването на писателя Марий Ягодов и обсъждането на книгата му "Горун призори". Изнесен е доклад от младата тогава учителка по литература Виктория Стоева. Запланувано е още едно подобно обсъждане - и не само запланувано, но и старателно подготвено - на книгата "Има едно щастие" от Л. Александрова, но авторката не идва и то се проваля. За сметка на това с голем успех се провеждат две чителски конференции - "Птицевъдство" и "Пчеларство", които макар и нови като форма на просвета, се възприемат добре от гражданството. Изобщо годината е много богата на различни литературни и политически вечери. Проведени са две вечери на приказката, вечерна съвещската книга, вечер на Смирненски и още 13 други, а също и карнавална вечер на 27 април. По броя на литературните вечери 1958г държи безспорния рекорд за цялата читалнищна история от 1891г до наши дни. Освен изброените търже

ни мероприятия са изнесени и 12 просветни беседи от лекторската група към читалището. И макар, че историческият връток прекратява съществуването си музейната сбирка съществува и работи по заявка, а събирателската дейност продължава.

След този бурен разцвет следва известен спад през 1959г, особено в лекционната пропаганда, който доста се задълбочава в началото на 60,те години.Непрекъснато нараства само библиотечния фонд-от 11 624 тома през 1959г до 14 756 през 1963г.Намаляват почти до нула просветните беседи и обсъжданията на филми.Така през 1959г е проведена само една беседа -по музика и една среща с писателите Атанас Думков,Церв Атанасов и Димитър Гилян,и са направени 10 радиопредавания за популяризиране на литературата.Подвижни библиотеки се правят във хотела,МТУ, ТКЗС и новостроящият се завод.Продължава да действа и читалнята читалня в парка.

Едва през 1964г читалището като цяло и библиотечната дейност в частност,започват да се съвземат,но все още не могат да достигнат блестящото ниво на 1958г.фондът на библиотеката надминава 15 910 тома.,а читателите-1640 души.Обръщаемостта на фонда е 2,2-т.е. всяка книга е прочетена 2 пъти през годината а някои-и по повече от два пъти.В различни производствени колективи се обсъждат книги,предимно от български писатели.Така работниците от Промкомбината обсъждат повестта "Перунак" В районната станция на съобщенията -"Бензиностанция";служителите на милицията -близката им по тематика "Приключенията на Авакум Захов" и др.най-четиц е явно колектива на аптеката,като с помощта на библиотекарите обсъжда цели три книги-"Изтият към Сафия"от Ст.Дичев,"Самуил"от Д.Ташев и "Приключенията на Авакум захов" от А.Гуляшки.Проведени са две читателски конференции и-за съжаление на неизвестни теми-с лозарската бригада на ТКЗС и с ремонтно-техническия отдел на Промкомб

ната. Съвместно с учениците от гимназията е отбелязана годишнината от смъртта на поета Пеню Пенев с литературна вечер, в която поетът Усли Керим разказва лични спомени за покойния си приятел. През седмицата на детската книга свои творби изперихските деца четат поканените от библиотеката писатели Слав Караславов и Николай Драганов. Успешната година има една илустрация в еликопелен завършек - през м. декември града е посетен от голяма група писатели - Орлин Орлинов, Бончо Нестеров, Николай Стойков, Климент Пачев, Михаил Маринов и бившият исперихски гражданин и член на читалищния литературен кръжок Костадин Крайнов, които се срещат с гражданството. Веднъж набрала скорост библиотечно-просветната дейност постепенно става изразителна и ефективна и същевременно най-масова та читалищна дейност. Фондът се увеличава със стабилни темпове - от 18405 тома през 1965г., 19 764 тома през 1966г., до 24 601 тома през 1969г. Съответно се увеличава и броят на читателите - 1840 през 1965г., вече 2157 през 1969г., а щатните библиотекарски вече са трима. Публицистичните обсъждания и читателски конференции стават правични в работата на библиотеката. Провеждат се и речитали на произведенията на български писатели, но и на ученически творби през 1965г. Редовно се правят радиопредавания по местния радиовъздух на литературни теми с популяризаторска цел. Активни участници в тях са Васил Байчев, д-р Дурмишев, Дарина Костова и др. Към читалището се създава стабилна група лектори, като през 1966г. са изнесени 577 беседи на различни теми. За пръв път през 1966г. се създава и детска езикова школа за изучаване на френски език със 70 ученика. Продължават да действуват и летните читални по време на лятната кампания в двата стопански двора на ТКЗС и подвижните библиотеки в Дом-интерната "Данко Стефанов", в ЗРЧ и милицията. Продължават да се обсъждат книги, прецизно по трудови колективи и училища. През 1969г. са обсъдени об-

11 книги, между които - "Сбогом любов" от Рангел Игнатов, "Легенда за Сибин - преславския княз" от Ем. Станев "Вярност" от Захар Захариев и др. Проведени са и три читателски конференции - с работниците от ТКК на тема "Подвигът на героите от антифашистката съпротива"; с ъс служителите от ТКЗС - "Отглеждане на малината" и с комсомолците от НОУ "В. Априлов" - "Младешта и строителството на новия живот", а също така и две литературни вечери - едната в чест на М. Горки, другата в чест на Хр. Смирненски. Литературният кръжок към читалището в резултат на дългогодишната си дейност издава самостоятелна стихосбирка "Исперихки гласове" в която влизат стихове на В. Байчев, Г. Дончев и други местни поети.

В началото на 70-те години /1971/ библиотеката има вече 27530 тома книги и 2108 читатели. Просветната работа продължава по старата схема - обсъждания на книги и читателски конференции. През 1971 г са обсъдени десетина книги, като при обсъждането на едната от тях - "Неотдавна" от Славчо Трънски присъствува и самият автор. Обсъжданията на книги и читателските конференции малко намаляват през 1973/74 г, намалява и броят на читателите и на раздадените книги. Причината за това е преместването и настаняването в новата читалищна сграда. Освен това в процеса на преместването напускат и трите библиотекарки - Иванка Костева - най-опитната от тях, Нурие Якубова и Христина Войчева. След напускането им са назначени само двама души на тяхно място. През този период зачестяват срещите с известни български и чужди писатели - Н. Я. Зелерански, Мерсия Макдермот, Чавдар Аладжов, Боян Волгар и Лиляна Стефанова.

Особено бурно се развива в началото на 70-те години кръжочната дейност. Езиковите школи в началото на 1971 г стават две - по френски език с 86 учащи и по английски - с 15 учащи.

Създадени са през 1970г фотокръжок, воден от Петко Колчаков и кинокръжок воден от Лордан Пенев Христов. През следващата година тези кръжоци започват да уреждат фотоизложби и прожекции за гражданството. Успехът на тези два кръжока довежда до откриване на нови - кръжок по интарзия, воден от Дечо Дянков, кръжок по изобразително изкуство - от Колю Дойнов, кръжок по приложна електротехника - от Колю Миланов. Част от тези кръжоци по липса на помещения провеждат занятията си в училищните врати.

Интересът към историята на родния край винаги е бил присъщ на читалището. При нанасянето в новата сграда е определено и място за музейна експозиция. Във връзка с това през годините 1972-73 усилено се събират експонати за фонда на музея. През м. септември 1972г за негов уредник е назначен Дончо Бачев. Активно съдействуват за събирането на първите музейни ценности Лордан Стефанов, Стоян Янков, Петко Петков, Димитър Стефанов, Марин Пешев, Марин Токушев и др. С тяхна помощ са събрани около 3000 нови експонати. Експозицията е оформена от Васил Карадимов.

Втората половина на 70-ти години се характеризира с известен упадък на интереса на гражданите към читателски конференции и обсъждания на книги. Въпреки това и обсъжданията и конференциите продължават да се провеждат, но те изискват все по-голяма изобретателност от библиотекарите и се насочват все повече към ученическата аудитория. Намалява броят на обсъжданите книги - повече от 10 през 1976, 10 през 1977 и само шест през 1978 година. Като нова форма на работа се появяват различните двубои и многобои по случай исторически годишнини - така например през 1976 е проведен двубой на тема "Потомци на априлци славни", по случай годишнината на априлското въстание.

Постоянен си остава интересът към гостуванията на писатели и

културни дейци. Особено често гостуват детски писатели по повод седмицата на книгата за деца и юноши. Така през 1975г гости на децата от Исперих са писателите Надя Кехлибарева и Методи Вехански, през 1976 - Ирина Тутмакова и Георги Струмски, а през 1978г вече са проведени 10 срещи с различни културни и обществени дейци, между които

Годината 1976 е много успешна за библиотеката. Фондът и се приближава към 40 000 - поточно тоие 39 500 тома книги, а читателите са 2104, като половината от тях са ученици. Благодарение на работата и опитността на дългогодишната библиотекарка Ганка Косева библиотеката е окръжен първенец.

Постиженията, в смисъл на увеличаване на фонда и броят на читателите продължават да нарастват и през 80-те години. Така през 1981г общият брой на книгите е 50 184 тома, а на читателите - 1800; през 1985г цифрите са съответно и ; а през 1990- и . Известните колебания в броя на читателите се дължи на разкриването на училищни библиотеки, които до известна степен отнемат читателите на градската библиотека. Последният период от живота на библиотеката се характеризира не само с увеличаване на фонда и броя на читателите, но и с търсене на нови ефективни форми на просветна и културна дейност и опит да се вложи ново съдържание и да се оживят старите, библиотеката постепенно се превръща в организатор на библиотеките в селищната система, което се изразява в създаването на централизирано звено за комплектуване и обработване на книгите, обслужващо всички библиотеки в района. За 1980-81 две години служителите от звено то закупват и обработват 14 680 тома литература и 290 грамофонни плочи, което несъмнено облекчава библиотекарите и освобождава повече време за други дейности. Тези дейности, както вече се отбеляза, са тра-

диционни-читателски конференции, на различните и обсъждани на книги от български и съветски писатели. Намирам място и радиопредаванията във връзка с годишнини на исторически събития или известни писатели. Провеждат се рецитали и двубои по същите поводи.

Най-емоционална и предизвикваща най-голям интерес страна на просветната дейност са организираните срещи с писатели. Те са събитие в живота на малкия град, посещават се от много голям брой граждани, дълго се помнят и коментират. За последните десет години исперихци се срещат с голям брой писатели от столицата, общината и окръга, между тях са Йордан Друмников, пръстьо Станков, Петър димитров Рудар, Васил Загорски, Антон Николов, Петя Йорданова, Костадин Крайнов, Дулилко Дулев, Валери Станков, и др. Някои от посочените творци посещават града и втори път.

Създаденият през 1972г музей към читалището се радва на особено добро посещение през периода 1974-1976г. Изнесени са голям брой беседи пред посетителите-предимно ученици и трудещи се от общината. Така само за 1975-76г са изнесени 218 общи беседи, а е посетен през 76г от 3370 посетители. Там се връщат партийни билети и комсомолски книжки, там се провеждат пионерски съоръжения и откритиуроци с учениците от градските училища.

През 1978г музейна та сбирка към читалището става филиал на Разградския окръжен исторически музей, а по-късно става напълно самостоятелна институция, като постепенно се разраства, а след започване на мащабните проучвания в археологическия резерват "Сборянево" персоналет му постепенно достига десет четни бройки.

За сметка на музея, тръгнал по пътя на самостоятелното развитие през 1977г към читалището е създадена малка картинна галерия, която доста бързо набира фонд за сметка на закупувани и дарявани творби. В началото на 8-те години тя вече разполага с 28 живописни платна и 26 графики на обща стойност 19 000лв. Тя е разположена в приспособеното бивше помещение на библиотеката в старата сграда на читалището. Въпреки че помещението не е особено подходящо, а хранилището на галерийката е направо мизерно, тя развива доста оживена дейност. В началото на 80-те години започва скромно с по 2 изложби годишно, като постепенно достига до 7 изложби в края на десетилетието. Проведенето на изложбите става със съдействието на СвХ-Газград, затова първоначално самостоятелните изложби са предимно на разградски художници, но към 1987-90г исперихци имат възможност да се запознаят с по-вече творци от столицата и други градове. По различно време пред тях представят свои творби Васил Карадимов, Тома Томов, Здравко Кирил Батембергски, Цветана Иванова, , карикатуристът Стоян Гроздев, скулпторът , моделиерът Геннадий Дончев, окръжните пленери по живопис на поборати мените с Газград градове, пленерът по керамика организиран от ЗФГ Хан Аспарух и др. Организиран се изложби на местният художник Лордан Андреев, на ученическото творчество, на реставрирана керамика от разкопките в резервата "Соряново" и др. Увеличава се и собственият фонд на галерията до живописни платна и графики на обща стойност лв. През м. 1990г по решение на музейният съвет и управителният съвет на читалището галерията става подразделение на Градския исторически музей по финансови съображения.

От многобройните кръжочни дейности през 70-те години през следващото десетилетие остават да съществуват само фотокръжокът, воден от Александър Колев и кръжочка по краезнание, воден от Лордан Стефанов. Те развиват доста активна дейност. Учениците ^{те} във фотокръжочка заснемат събития от живота на учениците от градските училища и уреждат фотоизложби, а кръжочъкът по краезнание активно участва в теренните проучвания на археологическото наследство в селищната система.

Последните две години от стогодишната история на читалището са особено трудни - 1989 г поради "екскурзията" на мюсюлманското население към Турция, а 1990 - поради тежкото икономическо състояние на страната ни. Особено тежко се отрази "екскурзията" на библиотечната дейност. Поради изселването на значителна част от населението става нужда да се закрият някои от селските библиотеки. Това откъсна библиотечните работници от читателско "съзнание" задълго от техните преки задачи, тъй като трябва да се опишат книгите в закриваните библиотеки, пък и да се заместят екскурзиантите в полската работа, за да не се провали прибирането на реколтата.